

HUMAN DEVELOPMENT REPORT 2002

Demokratian vahvistaminen sirpaloituneessa maailmassa

Printed by United Nations
Development Programme (UNDP)
Nordic Office

Phone: (45) 35 46 70 00
Fax: (45) 35 46 70 95
Midtermolen 3
P.O. Box 2530
DK - 2100 Copenhagen Ø

Demokratian vahvistaminen sirpaloituneessa maailmassa

Politiikka on inhimilliselle kehitykselle yhtä tärkeää kuin raha, toteaa UNDP:n tämän vuoden Human Development Report. Pelkkä talouskasvu ei riitä maailmaa riepoavan köyhyyden voittamiseksi, vaan köyhillä pitää olla myös poliittista valtaa.

Kylmän sodan päätyttyä Itä-Euroopan maat siirtyivät asteittain monipuoluevaaleihin ja demokraattiseen järjestelmään. Myös joukko Latinalaisen Amerikan ja Afrikan sotilasvaltioita vaihtoi diktatuurin demokraattisempiin vaihtoehtoihin.

Optimismi ja unelma demokratian tuomasta turvallisuudesta ovat vaihtuneet pettymykseen ja toivottomuuteen. Vuoden 1980 jälkeen syntyneistä 81 demokraattisesta valtiosta vain 47 noudattaa demokratian periaatteita käytännössä. Usein demokratia on näennäistä, korruptio kukoistaa ja valtiovalta tekee päätöksiä kuulematta kansan tahtoa. Epäonnistuneiden demokratiayritysten jälkeen osa maista on siirtynyt takaisin vanhaan autoritääriin järjestelmään, ja osa on luisunut jatkuvaan sisäiseen konfliktiin.

Myös rikkaiden ja köyhien välinen kuilu on kasvanut. Monet ovat menettäneet uskonsa kansanedustajien haluun toimia kansan tahdon mukaisesti. Ihmiset eivät luota hallitusten kykyyn parantaa talouskasvua tai ratkaista terveydenhuoltoalan ja työttömyyden ongelmia – rauhan, järjestyksen ja henkilökohtaisen turvallisuuden takaamisesta puhumattakaan.

Synkistä näkymistä huolimatta emme saa menettää luottamustamme demokratian suomiin mahdollisuuksiin, vaan meidän pitää vahvistaa demokratiaa. Avainsanoja ovat avoimuus, vastuullisuus ja osallistuminen – ei vain kansallisella tasolla, vaan maailmanlaajuisesti, kansainväliset yhteisöt kuten IMF, Maailmanpankki, WTO ja YK mukaanlukien.

Hyvä kansallinen ja kansainvälinen hallintajärjestelmä ovat ehdottomia edellytyksiä YK:n vuosituhattavoitteen saavuttamiselle, esimerkiksi köyhyyden puolittamiselle vuoteen 2015 mennessä. Siksi tämän vuoden Inhimillisen kehityksen raportti arvioi maailman tilaa ensimmäisen kerran myös vuosituhattavoitteen näkökulmasta.

Löydät sekä englanninkielisen raportin että suomenkielisen yhteenvedon kotisivuiltamme: www.fi.undp.dk.

Ystävällisin terveisin

Rolf Aspestrand
Tiedotuspäällikkö

Yhteenveto

Human Development Report 2002

Sisällysluettelo

Esipuhe

Demokratian vahvistaminen sirpalotuneessa maailmassa 1

Inhimillisen kehityksen tasapaino maailmassa 12

Sanasto 15

Otteita (in English)

Nordic statistics

Description of the Human Development Indices

Human Development Index (HDI)

Human and income Poverty Index (HPI-1 and HPI-2)

Energy and the Environment

Gender-related Development Index (GDI)

Gender Empowerment Measure (GEM)

Subjective indicators of governance

Objective indicators of governance

Progress towards Millennium Development Goals

Demokratian vahvistaminen sirpaloituneessa maailmassa

Yleiskatsaus

Tämä raportti kertoo politiikasta ja inhimillisestä kehityksestä: Siitä, kuinka poliittinen valta sekä viralliset ja epäviralliset, kansalliset ja kansainväliset poliittiset instituutiot muovaavat inhimillistä kehitystä. Sekä siitä, mitä kansanvaltaisten hallintajärjestelmien luominen edellyttää valtioilta maailmassa, jossa niin monet ovat pudonneet kyydistä.

Politiikka on tärkeää inhimilliselle kehitykselle, sillä inhimillinen kehitys ei tarkoita vain lukutaitoa ja hyvää terveyttä, vaan myös mahdollisuutta vaikuttaa ja tehdä valintoja. Ihmiset kaikkialla maailmassa haluavat päättää omasta kohtalostaan – nauttia vapaudestaan ilmaista mielipiteensä sekä osallistua omaa yhteisöään koskevaan päätöksentekoon. Poliittiset instituutiot ja vapaudet ovat paitsi hyödyllisiä sellaisinaan, myös välineitä joiden avulla ihmiset voivat ajaa poliittisia, taloudellisia ja sosiaalisia muutoksia omissa yhteisöissään.

1980–90-luvuilla koko maailma näytti harppovan kohti demokratiaa. Poliittiset järjestelmät avautuivat ja poliittiset vapaudet lisääntyivät. Yhteensä 81 valtiota otti merkittävän askeleen kohti demokratiaa, ja nykyään 140:ssä maailman noin 200 valtiosta – useammassa maassa kuin koskaan aikaisemmin – järjestetään monipuoluevaalit. Nytemmin kylmän sodan päättymisen jälkeinen huumaa on kuitenkin väistynyt 2000-luvun politiikan synkien realiteettien tieltä.

Kehityksmaat aloittivat demokratisoitumisen valtaisasta köyhyydestä ja sosiaalisista ja taloudellisista jännitteistä huolimatta. Useat vuoden 1980 jälkeen demokratisoituneista valtioista ovat kuitenkin palanneet takaisin autoritaariseen hallintoon, joko sotilasvaltaan kuten Pakistan vuoden 1999 jälkeen tai näennäisdemokratiaan kuten Zimbabwe viime vuosina. Toiset taas ovat pysähtyneet demokratian ja autoritaarisuuden välimaille, missä poliittiset vapaudet ovat rajoitet-

tuja, ja politiikka on joko suljettua tai muilla tavoin toimintakyvyttöä. Joistakin Afganistanin ja Somalian kaltaisista heikentyneistä valtioista on puolestaan tullut ääriliikkeiden ja väkivaltaisten konfliktien kasvualustoja.

Jopa vakiintuneissa demokratioissa elävät ihmiset tuntevat usein olevansa voimattomia vaikuttamaan päätöksiin, jotka muovaavat heidän elämäänsä. Kansalliset ja hallitukset kokevat olevansa heikosti hallittavissa olevien kansainvälisten voimien riepotehtavina. Tämä käy ilmi esimerkiksi Gallup Internationalin tekemästä kyselystä¹, jossa kartoitettiin yli viidenkymmenen tuhannen kuudessakymmenessä maassa elävän ihmisen näkemystä siitä, hallitaanko heidän maataan kansan tahdon mukaisesti. Vajaa kolmannes vastasi myöntävästi ja vain joka kymmenes ilmoitti maan hallituksen reagoivan ihmisten tahtoon.

Globalisaatio lisää keskinäistä riippuvuutta. Toisaalta maailma kuitenkin jakautuu yhä vahvemmin rikkaisiin ja köyhiin, vallanpitäjiin ja vailla valtaa oleviin sekä niihin, jotka toivottavat uuden maailmantalouden tervetulleeksi ja niihin, jotka vaativat suunnanmuutosta. Syyskuun 11. päivänä 2001 tapahtuneet terrori-iskut ovat valottaneet kahtiajakoa uudella tavalla: Strategisilla sotilasliittoumilla on jälleen merkittävä asema kansallisessa päätöksenteossa ja eri puolilla maailmaa on herätty keskustelemaan vaaroista, joita syntyy, jos ihmisoikeuksista aletaan tinkiä kansallisen turvallisuuden nimissä.

Tämän raportin mukaan demokratiaa on laajennettava ja vahvistettava, jotta politiikka ja poliittiset instituutiot voivat edistää inhimillistä kehitystä sekä taata kaikille vapauden ja ihmisarvon.

Demokratiaa on laajennettava ja vahvistettava, jotta politiikka ja poliittiset instituutiot voivat edistää inhimillistä kehitystä sekä taata kaikille vapauden ja ihmisarvon.

¹ Millenium Survey.

Talouden, politiikan ja teknologian kannalta katsottuna maailma näyttää nyt vapaammalta kuin koskaan aikaisemmin. Toisaalta maailma ei ole koskaan näyttänyt yhtä epäoikeudenmukaiselta kuin nyt.

Monterreyn kehitysrahoituskokouksessa Meksikossa maaliskuussa 2002 maailman johtajat ja päättäjät arvioivat, kuinka maailma on edistynyt matkalla kohti YK:n vuosituhattokokouksessa vuonna 2000 laadittuja *vuosituhattavoitteita* (Millennium Development Goals, MDG) joiden avulla pyritään kehitykseen ja köyhyyden poistamiseen. He myös lupautuivat ponnistelemaan maailmanlaajuisesti näiden tavoitteiden toteutumiseksi vuoteen 2015 mennessä.

Useat kehitysmaat edistyvät hyvin monien asetettujen tavoitteiden suhteen, varsinkin yleisen perusopetuksen järjestämisessä sekä koulutukseen pääsyn tasa-arvoistamisessa sukupuolten kesken. Silti tulevaisuus näyttää ankealta suuressa osassa maailmaa. Jos kaikki jatkuu nykyisellään, 33 valtiota – yli neljännes maailman väestöstä – ei saavuta edes puolia tavoitteista vuoteen 2015 mennessä. Nykyisellä etanan vauhdilla esimerkiksi nälän kitkemiseen maailmasta menee yli 130 vuotta.

Erityisen hankalia ongelmia on kaksi. Ensimmäinen niistä on tulosisidonnainen köyhyys. Ainoastaan 21 kehitysmaata on viime vuosina kyennyt kasvattamaan talouttaan niin nopeasti, että ne voivat puolittaa alle dollarilla päivässä elävän väestönsä osuuden. Näiden joukossa ovat maailman tiheimmin asutut kehitysmaat Kiina ja Intia. Niissä 127 valtiossa, joissa asuu 34 prosenttia maailman ihmisistä, kasvuvauhti ei kuitenkaan riitä tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Itse asiassa monien maiden talous on pienentynyt viime vuosina, ja köyhyydessä elävien ihmisten osuus on lisääntynyt.

Toinen tärkeä huolenaihe on lapsikuolleisuus. Vaikka 85 valtiota on vähentämässä – tai on jo vähentänyt – alle viisivuotiaiden kuolleisuutta kahdella kolmanneksella vuodesta 1990, asuu näissä

maissa vähemmän kuin neljännes maailman väestöstä. Ne 81 maata, joissa asuu yli 60 prosenttia maailman ihmisistä, eivät kykene saavuttamaan tätä tavoitetta vuoteen 2015 mennessä.

Huolestuttavinta on se, että epätodennäköisimmin vuosituhattavoitteisiin yltävät maailman köyhimmät, vähiten kehittyneet valtiot. Valtaosa niistä sijaitsee Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa. Manteleen 46 valtiosta 23 on epäonnistunut lähes kaikkien tavoitteiden suhteen. 13 valtiosta, kuten Angolasta, Somaliasta ja Ruandasta ei voida edes tehdä arviota, sillä niiden tilanne on niin epävakaata, ettei niistä ole saatavilla tarpeeksi tietoa.

Lasten tilanne on hyvä esimerkki Afrikan maiden ahdingosta. Etelä-Afrikka on alueen ainoa valtio, jossa vain alle kymmenen prosenttia lapsista on aliravittuja. Kuudessa valtiossa, esimerkiksi Nigerissä, Etiopiassa ja Eritreassa heidän osuutensa on yli 40 prosenttia. Jos mitään käänteentekevää ei tapahdu, maailman johtajat laativat samat tavoitteet toivottoman köyhille maille myös seuraavan sukupolven aikana.

Demokratian leviäminen, kansallisten talouksien yhdentyminen ja teknologiset uudistukset luovat mahdollisuuksia entistä suurempaan vapauteen ja elämän laadun parantamiseen. Monissa maissa vapaus vaikuttaa kuitenkin entistäkin uhanalaisemmalta.

Demokratia: Maailma on demokraattisempi kuin koskaan. Silti 140:stä monipuoluevaaleja järjestävästä valtiosta vain 80 on täysin demokraattisia. Niissä asuu 55 prosenttia maailman väestöstä. Tärkeitä poliittisia vapauksia ja kansalaisoikeuksia rajoitetaan 107 valtiossa.

Rauha: Valtioiden välisten sotien määrä on vähentynyt huomattavasti. 1990-luvulla noin 220 000 ihmistä kuoli valtioiden keskinäisissä konflikteissa. 1980-luvulla luku oli lähes kolminkertainen. Sisällissotien uhka on silti suurempi kuin koskaan. 1990-luvulla noin 3,6 miljoonaa ihmistä sai surmansa valtioiden sisäisissä sodissa ja pakolaisten sekä evakoiden määrä kasvoi 50 prosentilla.

Inhimillisen kehityksen kannalta katsottuna hallinta on enemmän kuin vain tehokkaiden julkisten instituutioiden olemassaoloa. Siihen kuuluvat myös näiden instituutioiden rehellisyys ja vastuullisuus sekä kyky puolustaa ihmisoikeuksia.

Mahdollisuudet: Uusi teknologia ja maailmantalouden yhdyntyminen viitoittavat tietä aidosti globaaleille markkinoille. Uusien taloudellisten mahdollisuuksien luoman vaurauden keskellä elää kuitenkin 2,8 miljardia ihmistä alle kahdella dollarilla päivässä. Maailman rikkain prosentti ansaitsee yhtä paljon kuin köyhimmät 57 prosenttia yhteensä. Samalla Saharan eteläpuolisessa Afrikassa köyhimpien elämä kurjistuu entisestään.

Joidenkin mielestä sillan rakentaminen mahdollisuuksien ja todellisuuden välille on kiinni vain ajasta ja poliittisesta tahdosta. Heidän kannaltaan katsottuna ongelma on muutoksen hitaus, kun taas toisten mielestä ongelma on muutoksen yleinen suunta. Yhdestä asiasta ollaan kuitenkin laajalti yksimielisiä: Poliitiikka ja poliittiset instituutiot ovat entistäkin tärkeämpiä inhimilliselle kehitykselle nyt kun maailman eri osat ja valtiot ovat tulleet entistä riippuvaisemmiksi toisistaan.

Myös globaalissa kehityskeskustelussa on kiinnitetty aikaisempaa enemmän huomiota instituutioihin ja hallintaan. Keskustelu on kuitenkin painottanut julkisten instituutioiden tehokkuutta, markkinoiden toimintaa ohjaavia sääntöjä sekä talouskasvun edistämistä. On keskusteltu esimerkiksi verojärjestelmän ammattimaisuudesta ja läpinäkyvyydestä sekä oikeusjärjestelmän kyvystä toimeenpanna kaupallisia sopimuksia. Nämä kysymykset ovat erittäin tärkeitä inhimilliselle kehitykselle. Kun instituutiot toimivat huonosti, köyhät ja haavoittuvassa asemassa olevat kärsivät yleensä eniten.

Inhimillinen kehitys on silti muutakin kuin kansantulon kasvua, joten inhimillisen kehityksen kannalta katsottuna hallinta on enemmän kuin vain tehokkaiden julkisten instituutioiden olemassaoloa. Siihen kuuluvat myös näiden instituutioiden rehellisyys ja vastuullisuus sekä kyky puolustaa ihmisoikeuksia. Kyse ei ole vain siitä, ovatko tuomarit koulutettuja, vaan valvovatko he oikeusturvan toteutumista rotu- ja luokkaeroista välittämättä. Kyse ei myöskään ole vain siitä, rakennetaanko kouluja, vaan varustetaanko sekä köyhien että vauraiden alueiden koulut yhtä hyvin.

Poliittisten instituutioiden vaikutus talouteen ja sosiaalisiin tekijöihin on verrattain uusi tutkimusalue, eikä niiden välisiä yhteyksiä vielä täysin ymmärretä. Tässä raportissa yhteyksiä kartoitetaan inhimillisen kehityksen edistämisen näkökulmasta. Raportin mukaan valtiot edistävät inhimillistä kehitystä vain, kun niiden hallintajärjestelmät ovat täydellisen vastuuvollisia kansalle ja kun kaikki ihmiset voivat osallistua siihen keskusteluun ja päätöksentekoon, joka muovaa heidän elämäänsä.

Inhimillisen kehityksen edistämiseksi tarvitaan sellaisia hallintajärjestelmiä, jotka ovat sisällöltään ja muodoltaan demokraattisia. Hallinnan on oltava kansalaisia varten ja kansalaisten aikaansaamaa.

Demokraattinen hallinta sellaisenaan on arvokasta. Inhimilliselle kehitykselle siitä on hyötyä kolmesta eri syystä. Ensinnäkin poliittisista vapauksista nauttiminen sekä mahdollisuus osallistua omaa elämää muokkaavaan päätöksentekoon ja toimintaan ovat perustavaa laatua olevia ihmisoikeuksia ja osa inhimillistä kehitystä. Esimerkiksi Bruneissa, Kuwaitissa, Qatarissa, Arabiemiirikunnissa, Saudi-Arabiassa ja Omanissa naisilla ei ole oikeutta äänestää vaaleissa. Huolimatta siitä paljonko nämä naiset ansaitsevat, äänioikeuden puuttuminen rajoittaa merkittävästi heidän mahdollisuuksiaan tehdä omaa elämää koskevia ratkaisuja. Demokratia on ainoa järjestelmä, joka takaa poliittiset vapaudet sekä kansalais- ja osallistumisoikeudet. Siinä mielessä kansanvalta sellaisenaan on hyödyllistä.

Toiseksi, demokratia voi suojata ihmisiä taloudellisilta ja poliittisilta katastrofeilta, kuten nälänhädältä. Se ei ole pieni saavutus. Itse asiassa monille kyse voi olla elämästä ja kuolemasta. Esimerkiksi Nobel-voittaja Amartya Sen on osoittanut, että demokraattiset vaalit ja vapaa julkinen sana kannustavat poliitikkoja nälänhädän ehkäisemiseen. Se käy ilmi vaikkapa verrattaessa Pohjois-Koreaa ja Kiinaa Intiaan: Arviolta kaksi miljoonaa pohjoiskorealaista eli kymmenen prosent-

Valtiot edistävät inhimillistä kehitystä vain, kun niiden hallintajärjestelmät ovat täydellisen vastuuvollisia kansalle ja kun kaikki ihmiset voivat osallistua siihen keskusteluun ja päätöksentekoon, joka muovaa heidän elämäänsä.

tia maan koko väestöstä on kuollut nälkään vuoden 1995 jälkeen. Kiinassa lähes kolmekymmentä miljoonaa ihmistä kuoli nälkään vuosina 1958–61. Intiassa taas ei ole koettu nälänhätää sen jälkeen kun valtio perustettiin vuonna 1947, siitäkään huolimatta että itsenäisyyden aikaan on osunut pahoja katovuosia. Esimerkiksi Maharashtran osavaltiossa vuoden 1973 kuivuus kyllä vaikeutti rajusti ruoantuotantoa, mutta vaaleilla valitut poliitikot reagoivat siihen järjestämällä yleisiä töitä viidelle miljoonalle ihmisille ja estämällä siten nälänhädän.

Demokratia edistää vakautta luomalla tilaa oppositiolle ja muille vallankäyttäjille. Tiedot vuosilta 1950–90 osoittavat, että mellakat ja mielenosoitukset ovat yleisempiä demokratioissa kuin diktatuureissa, mutta ne eivät horjuta demokraattisia hallituksia siinä määrin kuin yksinvaltaisia järjestelmiä. Sodat ovat diktatuureissa yleisempiä ja taloudellisilta seuraamuksiltaan vakavampia kuin demokratioissa.

Kolmanneksi, demokraattinen hallinta voi antaa sysäyksen myönteiselle kehityskierteelle: Poliittisten vapauksien avulla ihmiset voivat vaatia päätöksiä, jotka laajentavat heidän sosiaalisia ja taloudellisia mahdollisuuksiaan. Lisäksi avoin julkinen keskustelu auttaa yhteisöjä määrittelemään tärkeimpinä pitämiään asioita. Muun muassa Puolassa, Indonesiassa ja Meksikossa demokratisoituminen ja poliittinen avautuminen ovat synnyttäneet tällaisen myönteisen kierteen, vapaa julkinen sana ja kansalaisaktivismi ovat luoneet ihmisille uusia väyliä osallistua keskusteluun ja päätöksentekoon.

Demokratia voi edistää inhimillistä kehitystä esimerkiksi, jos kansalaiset otetaan mukaan julkisen talousarvion laatimiseen tai budjetoinnissa kiinnitetään erityistä huomiota tasa-arvokysymyksiin. Brasilian Porto Alegre käy hyväksi esimerkiksi ensimmäisestä. Siellä julkisia varoja on alettu käyttää inhimillisen kehityksen kannalta tärkeisiin asioihin sen jälkeen, kun asukkaat pääsivät osallistumaan talousarvion laadintaan. Seitsemän ensimmäisen kokeiluvuoden aikana esimerkiksi vesipalveluista nauttivien talouksien

määrä kasvoi 80 prosentista 98 prosenttiin, ja sanitaatiojärjestelmään liitetyn väestön osuus lähes kaksinkertaistui 46 prosentista 85 prosenttiin.

Ainakin neljäskymmenessä maassa on vireillä aloitteita, joissa tutkitaan sitä, kuinka kansalliset tai paikalliset talousarviot vaikuttavat sukupuolten väliseen tasa-arvoon, ja esimerkiksi Etelä-Afrikka on kouluttanut kansanedustajiansa tarkastelemaan budjettiehdotuksia ja muita hallituksen linjauksia tasa-arvokysymysten kannalta. Näin maan julkista varainkäyttöä onkin saatu tasa-arvoistettua.

Demokratian ja inhimillisen kehityksen välinen yhteys ei ole automaattinen. Kun pieni eliitti tekee valtaosan taloudellisista ja poliittisista päätöksistä, demokratian ja oikeudenmukaisuuden yhteys voi katketa.

Ihmiset eri puolilla maailmaa ovat taistelleet demokratian puolesta poliittisten vapauksien ja sosiaalisten ja taloudellisten mahdollisuuksien toivossa. Useissa maissa kansalaiset ovat saavuttaneet haluamansa, mutta silti monet kokevat ettei demokratia ole täyttänyt lupauksiaan. Tuloteroit kasvoivat ja köyhyys lisääntyi 1990-luvun aikana usein ennätysmäistä vauhtia, erityisesti Itä-Euroopassa ja entisen Neuvostoliiton alueella. Demokratiakehityksestä huolimatta köyhien määrä lisääntyi muun muassa Saharan eteläpuoliossa Afrikassa.

Autoritaariset ja populistiset johtajat väittävät, että kehitys ja kasvu nopeutuvat jos poliittisia vapauksia ja kansalaisoikeuksia rajoitetaan. Tällaisten johtajien on helpointa päästä valtaan maissa, joissa demokraattisesti valitut hallitukset eivät ota huomioon köyhien tarpeita. Pakistan, Venäjä, Peru, Venezuela ja jopa Ranska ovat kaikki viime vuosina törmänneet eriasteisesti tähän ongelmaan. Latinalaisessa Amerikassa tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet, että yhtäältä suuret tuloteroit ja köyhyys sekä toisaalta alhainen luottamus poliittisiin instituutioihin ja halukkuus hyväksyä autoritaarinen vallankäyt-

Poliittisten vapauksien avulla ihmiset voivat vaatia konkreettisia päätöksiä, jotka laajentavat heidän sosiaalisia ja taloudellisia mahdollisuuksiaan.

tö samoin kuin ihmisoikeusrikkomukset kulkevat käsikkään.²

Autoritaariset johtajat väittävät, että demokratia on uhrattava taloudellisen kasvun ja sosiaalisen edistyksen saavuttamiseksi. Vaihtokaupan toimivuudesta ei kuitenkaan ole todisteita. Laajat tutkimukset valtiotyypin ja talouskasvun yhteyksistä ovat päätyneet siihen, ettei sen enempää autoritaarinen kuin demokraattinenkaan järjestelmä ole talouden kasvua tai sen tasaista jakautumista määrittävä tekijä. Kokemukset eri maista tukevat tutkimustuloksia. Esimerkiksi Latinalaisen Amerikan vakain demokratia Costa Rica ylpeilee myös alueen oikeudenmukaisimmin jakautuneilla tuloilla, koulutuksella ja terveydellä. Brasilia taas on yksi maailman eriarvoisimmista maista, mutta demokratia selviää siellä rinnakkain valtaviin taloudellisten ja sosiaalisten erojen kanssa. Autoritaarinen Paraguay puolestaan ei ole pystynyt luomaan taloudellisia ja sosiaalisia mahdollisuuksia kansalaisilleen.

Jokaisen maan on rakennettava omiin tarpeisiinsa sopiva, tasavertaisia vaihtumismahdollisuuksia ja valinnanvapautta lisäävä demokratia. Se ei ole tuontitavara.

Monissa maissa kansanvallan vahvistamisen keskeisenä haasteena on luoda demokraattiselle hallinnalle avaininstituutiot:

- Edustusjärjestelmä, johon kuuluvat hyvin toimivat poliittiset puolueet ja etujärjestöt.
- Vaalijärjestelmä, joka takaa vapaat ja rehelliset vaalit sekä yleisen äänioikeuden.

² Terry Lynn Karl: "The Vicious Cycle of Inequality in Latin America". Susan Eva Ecksteinin ja Timothy P. Wickham-Crowlyn toimittamassa "The Politics of Injustice in Latin America". University of California Press, julkaisematon.

- Vallanjakoon perustuva järjestelmä, johon kuuluvat riippumaton oikeuslaitos ja eduskunta, jotka eivät ole presidentin, pääministerin tai muiden toimeenpanevien elinten vallassa.
- Vireä kansalaisyhteiskunta, joka kykenee vaihtamaan hallituksen ja liike-elämän toimintaa sekä tarjoaa vaihtoehtoisia osallistumisen muotoja.
- Vapaa ja riippumaton media, joka ei ole valtion tai poliittisten tai liike-elämän eturyhmien valvonnassa.
- Sotilaallisten ja muiden turvallisuusjoukkojen tehokas siviilivalvonta.

Instituutiot voivat olla monenlaisia. Kansakunnan valitseman demokratian muoto riippuu historiasta ja nykyisistä olosuhteista. Siinä mielessä valtiot ovat vääjäämättä "eri tavoin demokraattisia"³ eikä yhtä ainoaa demokratiamallia ole. Demokratialla tarkoitetaan kuitenkin muutakin kuin yksittäistä päätöstä tai kiireessä järjestettyjä vaaleja. Demokraattisten arvojen ja kulttuurin juurruttaminen yhteiskunnan kaikkiin osiin edellyttää syvälle käyvää poliittista kehitysprosessiä, joka ei ole koskaan valmis.

Oikeudenmukaiseen sosiaaliseen ja taloudelliseen kehitykseen pyrkivien demokraattisten instituutioiden rakentaminen aiheuttaa helposti jännitteitä maassa kuin maassa. Pelkästään se, että ihmisille tataan muodollinen poliittinen tasa-arvo, ei johda automaattisesti siihen, että he haluavat osallistua tai kykenevät osallistumaan poliittisiin prosesseihin – eikä myöskään sitä, että kaikkien mahdollisuudet vaikuttaa poliittisen päätöksenteon avulla aikaansaataviin tuloksiin olisivat yhtä suuret. Useimmiten kansalaiset eivät ole tasa-arvoisia voimavaroiltaan, ja siten heillä kaikilla ei ole yhtä paljon poliittista valtaa. Tämä kumoaa mies ja ääni -periaatteen, demokraattisten instituutioiden tarkoituksensa. Samoin oikeudenkäynnit ja hallintoinstituutiot menettävät merkityksensä, jos eliitit hallitsevat

³ Philippe C. Schmitter & Terry Lynn Karl: "What Democracy is... And Is Not."

Kansakunnan valitseman demokratian muoto riippuu kansakunnan historiasta ja nykyisistä olosuhteista. Siinä mielessä valtiot ovat vääjäämättä "eri tavoin demokraattisia".

naisten, vähemmistöjen ja valtaa vailla olevien kustannuksella.

Politiikassa liikkuva raha on yksi suurista ongelmista. Se turmelee demokraattisia instituutiota, sillä se vaikuttaa liikaa siihen, kenet valitaan ja minkä puolesta lainsäätäjät äänestävät. Esimerkiksi Yhdysvalloissa viime aikoina käydyt keskustelut vaalikampanjoiden rahoituslakien uudistamisesta sekä molempien pääpuolueiden johtavien poliitikkojen taloudellisista yhteyksistä osoittavat, että huoli rahan vaikutusvallasta on ajankohtainen niin pitkäikäisissä kuin uusissakin demokratioissa.

Kansalaisten osallistuminen julkiseen keskusteluun ja kansalaisjärjestöjen toimintaan on muuttanut suuntaansa parin viime vuosikymmenen aikana.

Yhdysvaltain presidentinvaaleissa vuonna 2000 ehdokkaat käyttivät kampanjointiinsa 343 miljoonaa dollaria. Vastaava summa vuonna 1980 oli 92 miljoonaa dollaria.⁴ Kun mukaan lasketaan puolueiden muut kulut, vuoden 2000 kampanjoihin käytettiin luultavasti yli miljardi dollaria.⁵ Myös vuoden 2001 New Yorkin pormestarinvaaleissa liikkui huimia summia. Miljardööri Michael Bloomberg käytti kampanjaansa 74 miljoonaa dollaria, 99 dollaria ääntä kohden. Hänen päävastustajansa kulutti 16,5 miljoonaa dollaria.

Kun kampanjakulut kasvavat, kasvaa myös riski siitä, että varakkaat liike-elämän eturyhmät vaikuttavat politiikkaan. Jos pysytään edelleen Yhdysvalloissa, vuoden 2000 vaalikerroksella yritykset tukivat poliittista toimintaa 1,2 miljardilla dollarilla. Summa oli 14 kertaa suurempi kuin ammattiliittojen antamat huomattavat avustukset ja 16 kertaa suurempi kuin muiden eturyhmien jakama tuki.⁶ Vaikka

⁴ Center for Responsive Politics. Mitchell, Lincoln & Glickman, 2002.

⁵ Center for Responsive Politics. "Election Overview. 2000 Cycle. Business-Labor-Ideology Split in PAC, Soft & Individual Donations to Candidates and Parties". [<http://www.opensecrets.org/pubs/whospay00/blio.asp>]. Huhtikuu 2002.

⁶ Center for Responsive Politics. [<http://www.opensecrets.org/overview/blio.asp?cycle=2000>.]

monet eurooppalaiset valtiot rajoittavat yrityksiltä saatua rahoitusta, sama kaava pätee useisiin maihin. Esimerkiksi Intiassa pääpuolueiden kerrotaan saaneen suurilta kauppahuoneilta 80 prosenttia rahoituksestaan vuonna 1996.⁷

Samaan aikaan poliittiset puolueet taantuvat. Vakiintuneiden poliittisten puolueiden yhteenlaskettu jäsenmäärä on kahdessakymmenessä vuodessa vähintäänkin puolittunut esimerkiksi Ranskassa, Italiassa, Norjassa ja Yhdysvalloissa. Latinalaisessa Amerikassa sekä Keski- ja Itä-Euroopassa tehtyjen mielipidetiedustelujen mukaan ihmiset luottavat enemmän televisioon kuin poliittisiin puolueisiin.⁸

Inhimillinen kehitys tarvitsee kansalaisyhteiskuntaa ja riippumatonta tiedonvälitystä.

Jos kansanvaltaista politiikkaa halutaan edistää, koulutusta ja muita kansalaisten voimavaroja vahvistavia palveluita pitää laajentaa. Vain siten ihmiset voivat osallistua demokraattiseen politiikkaan itsenäisesti. Myös kansalaisryhmiä ja muita epävirallisia instituutioita on tuettava, jotta demokraattiset instituutiot edustaisivat kansalaisia nykyistä paremmin.

Kansalaisten osallistuminen julkiseen keskusteluun ja kansalaisjärjestöjen toimintaan on muuttanut suuntaansa parin viime vuosikymmenen aikana. Samanaikaisesti kun poliittisten puolueiden, ammattiliittojen ja muiden perinteisten yhteistoiminnallisten liikkeiden jäsenmäärät ovat laskeneet eri puolilla maailmaa, on tuki hallituksista riippumattomille järjestöille ja muille uusille kansalaisryhmille kasvanut huomattavasti. Vuonna 1914 kansainvälisiä kansalaisjärjestöjä oli 1 083. Vuonna 2000 niitä oli 13 000, joista viides oli perustettu vuoden 1990 jälkeen. Monissa kehitysmaissa kansalaisjärjestöjen määrä on kasvanut vieläkin

⁷ IRS 1988 from South Asia HDR 1999.

⁸ Latinobarometro, XXX.

kiivaammin. Esimerkiksi erään vuonna 1996 tehdyn tutkimuksen mukaan Intiassa toimi yli miljoona tällaista ryhmää ja Brasiliassa 210 000.⁹

Kansainväliset kansalaisjärjestöt avustavat kehitysmaita vuosittain yli seitsemällä miljardilla dollarilla.¹⁰ Järjestöjen kenttätoiminnan laajuus ja luonne ovat kehittyneet valtavasti. Painostustoiminnan sijasta ne ovat siirtyneet osallistumaan entistä suuremmin paikalliseen päätöksentekoon ja prosessien seurantaan. Lisäksi kansalaisjärjestöt ovat ryhtyneet kehittämään uusia yhteistyöhön perustuvia hallintamuotoja. Esimerkiksi vuonna 1993 perustettu Forest Stewardship Council, joka haluaa varmistaa, että vientiin tarkoitettu puutavara on kaadettu ekologisesti kestäväällä tavalla, kokoaa yhteen ympäristöryhmiä, metsänhoitajia sekä sahateollisuuden, alkuperäiskansojen ja yhteisöjen edustajia, ja Brasilian Porto Alegren tavoin monissa muissakin paikoissa budjettineuvotteluihin on otettu mukaan myös kansalaisryhmiä. Isossa-Britanniassa naisten budjettiryhmää on pyydetty tarkastamaan hallituksen alustavat budjettiesitykset.

Myös vapaaehtoistyö menestyy. Alankomaissa sen arvioidaan vastaavan 445 000 kokopäiväistä työpaikkaa ja yhteensä lähes 13,6 miljardia dollaria. Etelä-Koreassa lähes 3,9 miljoonaa ihmistä työskentelee vapaaehtoisesti yli 451 miljoonaa tuntia, mikä on arvoltaan yli kaksi miljardia dollaria. Erään vuonna 1999 tehdyn tutkimuksen arvion mukaan ainakin 16 prosenttia Brasilian aikuisväestöstä työskentelee aika ajoin vapaaehtoisjärjestöissä.¹¹ Toinen tavallisten ihmisten väylä osallistua julkiseen poliittisiin kysymyksiä koskevaan keskusteluun on kuluttajatoiminta – vaikkapa lapsityövoimalla tuotettujen mattojen boikotointi tai pienten kahvintuottajien tukeminen ostamalla heidän tuotteitaan. Tällaisen toiminnan uhka voi pakottaa yritykset kantamaan sosiaalista vastuuta.

⁹ Edwards, NCVO 2001:9-10.

¹⁰ Lindenbergh & Bryant, 2001.

¹¹ Leigh, merkintä 2002.

Edellisten kaltaisiin esimerkkeihin sisältyy valtaosa mahdollisuus laajentaa ihmisten mahdollisuuksia osallistua hallintaan ja edistää sellaisia hallintamuotoja, joiden avulla voidaan edistää inhimillistä kehitystä. Yleisesti ottaen kansalaisyhteiskunta työskentelee demokraattisten instituutioiden vahvistamiseksi, ei niiden heikentämiseksi.

Kansalaisryhmät eivät helposti mahdu perinteisiin hallinnan tai vastuuvetoisuuden malleihin, mihin niiden merkitys demokratialle osaksi perustuukin. Joskus yhden asian liikkeet voivat kuitenkin olla ongelmallisia, sillä on vaikea mennä takuuseen siitä, edustavatko ne todella niitä ihmisiä, joiden elämään ne vaikuttavat. Tähän kiistaan ei ole yksinkertaista ratkaisua. Monet kansalaisryhmät kuitenkin ymmärtävät, että niiden on kannettava julkisesti vastuu toiminnastaan. Esimerkiksi Etiopiassa paikalliset kansalaisjärjestöt ovat laatineet itselleen ohjeiston, jossa korostetaan läpinäkyvyyden ja vastuullisuuden tärkeyttä.

Yksi demokratian tärkeistä pilareista on vapaa ja riippumaton media. Sanan-, koontumisen- ja tiedonvapauden kansalaisvapauksia rajoitetaan kaikkialla maailmassa. Vain erittäin harvat maat ovat laatineet erikseen tiedonvapautta koskevia lakeja. Yleisesti ottaen lehdistön vapaus ja uudet teknologiat ovat kuitenkin laajentaneet tiedotusvälineiden liikkumatilaa niin, että ne voivat edistää kansanvaltaista politiikka käymällä julkista keskustelua sekä paljastamalla korruptiota ja väärinkäytöksiä. Esimerkiksi Ghanassa eri puolilla maata toimineet lukuisat yksityiset radioasemat vaikuttivat osaltaan vuoden 2000 vaalien lopputuloksen rehellisyyteen, sillä jo pelkkä asemien olemassaolo hankaloitti tulosten peukalointia ja lisäsi lopullisen vaalituloksen uskottavuutta.

Erityisesti kehitysmaita kansalaisten valtaosalla on nyt käytössään useampia tietolähteitä kuin kymmenen vuotta sitten. Valtio ei myöskään kontrolloi tätä tietoa yhtä paljon kuin ennen. Median

**Sodan runtelemissa
valtioissa edistyksen
perusta on
asevoimien kontrollin
saattaminen
demokraattiseksi.**

Median olisi vapauduttava valtion kontrollin lisäksi myös yritysten ja poliittisten toimijoiden painostuksesta.

olisi kuitenkin vapauduttava valtion kontrollin lisäksi myös yritysten ja poliittisten toimijoiden painostuksesta. Vaikka markkinauudistukset ja tiivistyvä taloudellinen yhdentyminen ovatkin vähentäneet valtion omistusta tiedotusvälineissä, johtavien yksityisten medioiden omistus on entisestään keskittynyt. Esimerkiksi Iso-Britanniassa neljä yksityistä media-ryhmää omistaa arviolta 85 prosenttia päivälehdistä, jotka vastaavat kahta kolmasosaa maan lehdistön kokonaislevikistä. Yhdysvalloissa valtaosa tiedotusvälineistä on kuuden yrityksen hallinnassa.

Kaupallinen ja poliittinen painostus vääristää kilpailumahdollisuuksia ajatusten ja ideoiden markkinoilla. Silti vastaus politiikan tai yritysmaailman liialliseen vaikutukseen uutisoinnissa ei ole paluu tiukkaan valtion säätelyyn. Tiedotusvälineiden on oltava vapaita ja vastuuvollisia, ja siksi monet tarkkailijat korostavat korkeatasoisen ammattitaidon ja eettisyyden edistämistä. Journalistit ja tiedotusvälineet ovat vapaita vain, kun ne palvelevat ensisijaisesti yleisöä ja toissijaisesti hallituksia tai yksityisiä osakkeenomistajia. Näiden päämäärien edistämiseksi on monia keinoja, jotka eivät edellytä hallituksen kontrolliin turvautumista. Tällaisia ovat esimerkiksi itsesääntely riippumattomien elimien ja ammattieettisten sääntöjen avulla ja tukeutuminen virallisiin asiamiehiin.

Turvallisuussektorin demokraattinen kontrolli on tärkeää. Muutoin turvallisuusjärjestelmää voidaan turvallisuuden ja rauhan takaamisen sijasta käyttää niiden horjuttamiseen.

Pettymys demokratian mahdollisuuksiin ei ole tämän päivän demokratioiden ainoa ongelma. Monissa maissa vieläkin suurempana esteenä syvälliselle demokratialle on armeijan, poliisin ja tiedustelupalveluiden syvään juurtunut vaikutusvalta – puhumattakaan sotapäälliköiden, puolisotilaallisten joukkojen ja yksityisten turvayhtiöiden vallankäytöstä.

Vuosina 1951–99 yhteensä 46 vaaleilla valittua hallitusta on syösty voimakeinoin vallasta autoritaarisen hallinnon tieltä. Esimerkiksi Saharan eteläpuolisessa Afrikassa kansalliset armeijat ovat sitten vuoden 1989 sekaantuneet suoraan 13:n – eli joka neljäs – valtion politiikkaan. Joissakin valtioissa sotilasjohtajat ovat rauhan säilyttämisen nimissä anastaneet vallan vaaleilla valitulta hallitukselta tai olleet luovuttamatta sitä uudelle hallitukselle. Näin on tapahtunut Pakistanissa 1999, Nigeriassa 1993 ja Burmassa 1990. Toisaalla, kuten Zimbabwessa vuosina 2000–02, vaaleilla valitut hallitukset ovat itse heikentäneet demokratiaa ja turvallisuutta käyttämällä turvallisuuskoneistoa omiin tarkoituksiinsa. Myös tulevaisuudessa autoritaariseen hallintoon paluu uhkaa sellaisia heikkoja valtioita, joiden turvallisuussektori on pirstaloitunut tai jopa yksityistetty.

Kun maan sisäinen järjestys rikkoutuu, köyhät kärsivät yleensä ensin ja eniten. Siviileihin kohdistuvaan väkivaltaan syyllistyvät aivan liian usein hallituksen kontrolloimat joukot. Hallitusten tilille on 1900-luvulla kertynyt arviolta 170 miljoonaa ihmiskuolemaa, mikä on paljon enemmän kuin valtioiden välisissä sodissa kuolleiden määrä.

Jos turvallisuusjoukkoja ei hallita demokraattisesti, turvallisuusasioiden tärkeysjärjestys voi vääristyä. Monet hallitukset joko alirahoittavat poliisivoimiaan tai aseistavat niitä, mikä hämärtää poliisin ja armeijan välistä eroa entisestään. Mikään hallitus ei kuitenkaan voi taata kansalaisten turvallisuutta, ellei turvallisuusjoukkoja kontrolloida demokraattisen siviilihallinnan ja tehokkaiden ja puolueettomien kansallisten poliisivoimien avulla.

Turvallisuussektorin ja siviilien suhteiden arkipäivä ei aina ole ihanteellista edes pitkäikäisissä demokratioissa. Edistys on kuitenkin mahdollista, kuten kannustavat esimerkit Etelä-Afrikan ja Itä-Euroopan uusista demokratioista sekä Latalalaisen Amerikan aikaisemmin val-lankaappauksiin taipuvaisista valtioista

osoittavat. Toimivien suhteiden luomisesta eri osapuolten välille on hyötyä, sillä se vahvistaa demokraattisia instituutioita ja politiikkaa. Se voi myös edistää ulkoista rauhaa ja vakautta, koska demokraattisten valtioiden väliset sodat ovat hyvin harvinaisia.

Sodan runtelemisissa valtioissa edistyksen perusta on asevoimien kontrollin saattaminen demokraattiseksi. Muutoin rauhapyrkimyksiä uhkaavat alituiset takaiskut, varsinkin vallanjaon ja poliittisen edustuksen laajentamisen yhteydessä. Kontrollin puute voi johtaa myös laittomuuden rehottamiseen ja luoda menestykselliset olosuhteet väkivaltaisille ääri-
liikkeille, kuten Afganistanissa ja Somaliassa 1990-luvulla.

Kaikesta huolimatta ratkaisut ovat mahdollisia, jos valtion johto sitoutuu laajoihin ja oikeudenmukaisiin uudistuksiin, kuten taistelujoiden kotiuttamiseen ja yhteiskuntaan sopeuttamiseen sekä etnisesti tasapuolisten ja ammattimaisten turvallisuusjoukkojen luomiseen. Myös totuuskomissiot, jotka ovat sijoituksia oikeudenmukaiseen ja kestäväan rauhaan, ovat tärkeitä. Poliittisen tilan luominen laaja-alaiselle sovinnolle sekä dynaamisten paikallisten johtajien – myös naisten ja nuorten – tukeminen ovat ratkaisevan tärkeitä kansallisille tervehytymisohjelmille. Itä-Timorin ja Afganistanin kaltaiset valtiot tarvitsevat myös laajamittaista kansainvälistä apua, jotta ne kykenevät ylläpitämään rauhaa ja järjestystä, saattamaan ihmisoikeusrikkokat vastuuseen teoistaan sekä rakentamaan demokraattiset instituutiot, jotka voivat tarjota vaihtoehtoisia tapoja ratkaista syvään juurtuneita kiistoja.

Koska maailman eri osat ja valtiot ovat entistä riippuvaisempia toisistaan, globaali päätöksenteko vaatii onnistuakseen kansalaisten aktiivista osallistumista ja vastuunottoa tehdyistä päätöksistä.

Ihmisten mahdollisuudet osallistua omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon ja vaatia vallanpitäjiä tilille eivät ole enää vain kansallisia kysymyksiä. Yhdentyneessä maailmassa globaaleilla säännöillä ja toimijoilla on maailmanlaajuinen ulottuvuus, koska ne vaikuttavat ihmisten elämään usein yhtä paljon kuin kansalliset tekijät.

Uusi todellisuus on näkynyt globalisaation vastustamisena sekä teollisuusmaissa että kehittyvissä maissa. Protestien takana on erilaisia toiminta-ajatuksia, mutta useimmat vaativat, että globaalien toimijoiden ja instituutioiden on otettava köyhien ongelmat huomioon entistä paremmin. Myös muut kuin mielenosoittajat ovat kiinnittäneet huomiota kansainvälisten instituutioiden epäoikeudenmukaisuuteen. Esimerkiksi vuonna 2001 perustettiin maailmanlaajuinen terveysrahasto osoittamaan terveydenhoidon tutkimuksen epätasa-arvoisuutta, mistä malariatutkimus on hyvä esimerkki. Malaria, jonka kitkemiseen Maailman terveysjärjestö WHO pyrki jo 1950-luvulla, tappaa vuosittain ainakin miljoona ihmistä. Valtaosa heistä elää köyhissä maissa, eikä malarian tutkimiseen ja hoitamiseen ole helppo saada julkista rahoitusta.

Kansainvälistä kauppaa koskevat säännöt ovat toimineet järjestelmällisesti kehitysmaiden taloudellisia etuja vastaan. Ne eivät ole estäneet teollisuusmaita harjoit-
amasta protektionistista hyväksikäyttö-
ään, kuten polkumyynnin vastaisia sääntöjä sekä muita vapaata kauppaa estäviä keinoja (nontariff barriers). Teollisuusmaiden kehitysmaatuonnin vastaiset tullit ovat keskimäärin neljä kertaa korkeampia kuin niiden keskinäiset tullimaksut. OECD-maat tukevat maatalouttaan joka päivä yhteensä noin miljardilla dollarilla – summalla, joka on kuusi kertaa enemmän kuin näiden maiden kehitys-
apuun kuluttama rahamäärä.¹²

Yhdentyneessä maailmassa globaaleilla säännöillä ja toimijoilla on maailmanlaajuinen ulottuvuus, koska ne vaikuttavat ihmisten elämään usein yhtä paljon kuin kansalliset tekijät.

¹² Maailmanpankki: "Global Economic Prospects 2002". Washington, DC 2001.

Entistä kattavamman ja vastuullisemman globaalihallinnan rakentamiseen liittyy kaksi tärkeää haastetta. Ensimmäinen on moniarvoisuuden lisääminen: Valtiollisten instituutioiden ulkopuolella toimiville ryhmille pitäisi luoda lisää tilaa, jotta ne voisivat osallistua aktiivisesti globaaliin päätöksentekoon, etenkin yksityisyritysten toimintatapojen muuttamiseen tähtäävien uusien menetelmien kehittämiseen. Toinen haaste on osallistuvuuden ja vastuullisuuden lisääminen monenkeskisissä instituutioissa, jotta kehitysmaiden asema niissä kohentuisi.

Moniarvoisuuden lisääminen globaalissa päätöksenteossa: Kansalaisliikkeet monine näkyvine kampanjoinneen ovat itse olleet ajamassa globaalin moniarvoisuuden lisäämistä. Usein kampanjoiden taktiikka on ollut hyvin dramaattinen ja tehokas, kuten Jubilee 2000:n velkahelpotuksia vaativa ihmisketju, jolla ympäröitiin Ison-Britannian Birminghamiin vuonna 1998 kokoontuneet G8-maiden johtajat. Vastaavanlainen aktivismi on nostanut esille muitakin kysymyksiä, kuten esimerkiksi sen, miten TRIPS-järjestelmä on vaarantanut köyhien mahdollisuuden hankkia välttämättömiä lääkkeitä tai millainen merkitys ”veritimaiteilla” on ollut Afrikan sissisotien rahoittamisessa ja tukemisessa.

Hallitukset ja maailmanlaajuinen kansalaisyhteiskunta ovat luoneet uusia yhteistyömuotoja pyrkiessään yhteisiin päämääriin.

Tämä globaalin politiikan uusi ulottuvuus on vahvistunut entisestään, kun hallitukset ja maailmanlaajuinen kansalaisyhteiskunta ovat luoneet uusia yhteistyömuotoja pyrkiessään yhteisiin päämääriin. Ehkä onnistunein ilmaus yhteistyöprosessista on vuoden 1998 Rooman sopimus, jonka tavoitteena on Kansainvälisen rikostuomioistuimen perustaminen. Sopimus on vastikään ratifioitu huolimatta lukuisten keskeisten valtioiden jatkuvasta vastustuksesta. Ihmisoikeusjärjestöt eri puolilla maailmaa ovat sekä mobilisoineet tukensa tuomioistuimelle että olleet tiivistä mukana kansallisissa kampanjoissa sopimuksen ratifioimiseksi.

Moniarvoisuutta rakennetaan myös jo olemassa olevien järjestelmien sisään.

Hyviä esimerkkejä tästä ovat muun muassa YK:n Global Compact -aloite, joka perää yritysten sosiaalista vastuuta, ja Maailman patokomissio (World Commission on Dams), eli IMF:n ja Maailmanpankin neuvoa-antava lähestymistapa kansallisten köyhyysvähentämisstrategioiden suunnitteluun.

Osallistuvuuden ja vastuullisuuden lisääminen monenkeskisissä instituutioissa: Entistä useammin tunnustetaan, että kehitysmaiden ääntä on vahvistettava kansainvälisissä instituutioissa, ja näiden instituutioiden on ryhdyttävä kantamaan vastuuta kasvavasta vaikutusvallastaan.

Maailman kauppajärjestö WTO:n ministerineuvostossa kaikilla valtiolla on yksi paikka ja yksi ääni. Varsinainen päätöksenteko tapahtuu kuitenkin ”vihreässä huoneessa” tai pienryhmien kokouksissa. Ne kutsutaan koolle pääjohtajan aloitteesta. Näin taataan Yhdysvaltain, Euroopan unionin, Japanin ja Kanadan vaikutusvalta. Kehitysmaiden enemmistö puolestaan on suurimman osan aikaa suljettu ulkopuolelle. Sama koskee myös uusia globaaleja yksityisiä säätelyelimiä ja maailmanlaajuisia kansalaisliikkeitä. Esimerkiksi WTO:n ministerikokoukseen Seattleen päästetyistä 738 kansalaisjärjestöstä 87 prosenttia oli teollisuusmaista.

Kansainvälisten järjestöjen demokratia-vaje on vääjäämätön, koska ihmiset eivät voi suoraan valita edustajiaan WTO:hon, IMF:ään, Maailmanpankkiin tai YK:n turvallisuusneuvostoon. Monien mielestä globaalin politiikan ja taloudellisen vallan realiteetit tekevät ei-edustuksellisen päätöksenteon myös hallitusten välisellä tasolla väistämättömäksi. Tällä väitteellä on huomattavaa merkitystä: Varsinkaan Yhdysvaltojen vaikutusvalta IMF:n ja WTO:n kaltaisissa instituutioissa ei perustu niinkään muodolliseen äänivaltaan kuin Yhdysvaltojen maailmanlaajuiseen asemaan.

Ei liene sattumaa, että ECOSOC:in ja YK:n yleiskokouksen kaltaisia kansain-

välisiä edustuksellisia instituutioita pidetään myös kaikkein voimattomimpina. Käytännössä kaikkien instituutioiden menestys riippuu voimakkaista valtioista, ja ne taas luonnollisesti hakeutuvat instituutioihin, joissa niillä on eniten liikku- matilaa vallan käyttämiseen. Hyvin usein ne vievät myös vallan mukanaan: WTO:n tapaamisissa ”vihreään huoneeseen” tai IMF:n hallituksen kokouksiin.

Edellä mainitut realiteetit on otettava huomioon, kun pyritään lisäämään kehitysmaiden edustusta. Silti globaalien instituutioiden demokratisointi on hyvin mahdollista. Esimerkiksi ilmeisen epädemokraattisten käytäntöjen, kuten YK:n turvallisuusneuvoston veto-oikeuden sekä IMF:n ja Maailmanpankin johtajien valintatapojen poistamiseksi tai muuttamiseksi on tehty lukuisia ehdotuksia. Monet toimikunnat, asiantuntijaryhmät ja kansalaisjärjestöt ovat ehdottaneet, että läpinäkyvyyttä voitaisiin lisätä esimerkiksi esimerkiksi siten, että tärkeimpien kansainvälisten rahoituslaitosten hallitusten päätökset tulisivat julkisiksi ja WTO:n päätöksentekoa muutettaisiin nykyistä laaja-alaisemmaksi ja läpinäkyvämmäksi.

IMF, Maailmanpankki ja YK ovat viime vuosina muuttaneet toimintaansa hieman avoimemmaksi ja läpinäkyvämmäksi, mutta kunnianhimoisemmat tavoitteet, kuten YK:n turvallisuusneuvoston uudistaminen, junnaavat paikoillaan. Paine demokratian periaatteiden ulottamiseksi näihin järjestöihin ei ole kuitenkaan kadonnut minnekään, sillä monet kansainväliset organisaatiot ovat aikaisempaa tiiviimmin mukana kansallisessa taloudellisessa, poliittisessa ja sosiaalisessa toiminnassa. Mitä voimakkaammin kansainväliset järjestöt puuttuvat kehitysmaiden arkaluontoisiin hallinnon uudistuksiin, sitä välttämättömämpää on niiden avoimuus ja vastuullisuus.

Perinteisesti uudistuksia on vastustettu väittämällä, että ne hankaloittavat päätöksentekoa. Asiaa on kuitenkin tarkasteltava yhdyntyneen maailman realiteetteja

vasten. Oli päämääränä sitten rauha, talouskasvu tai ekologisen kehityksen kestävyys, kansainväliset pyrkimykset muutoksen aikaansaamiseksi eivät toteudu, jos kansallisesti merkitykselliset toimijat kokevat itsensä poissuljetuiksi. YK, IMF, Maailmanpankki ja WTO törmäävät kaikkialla maailmassa siihen, että *omistajuudella* on merkitystä.

Syyskuun 11. päivän jälkeen on mahdollista, että johtavat maailmanvallat huomaavat, kuinka kehitysmaissa kasvavat voimattomuuden ja ulkopuolelle jäämisen tunteet voivat uhata talouskasvua ja turvallisuutta ei vain kehitysmaissa, vaan myös kehittyneiden maiden omalla maaperällä.

* * *

Viime vuosikymmenen tapahtumat opettivat, etteivät kansalliset poliittiset instituutiot pysy mukana haasteissa, joita entistä yhtenäisempi maailma hallinnolle asettaa. Samaan aikaan kun uusissa demokratioissa ponnistellaan kansanvaltaisen hallinnan luomiseksi, syntyy uusia voimia ja instituutioita, jotka vaikuttavat voimakkaasti ihmisten elämään. Myös uudenlaiset konfliktit yleistyvät sekä valtioiden kesken että niiden rajojen sisäpuolella.

Yhdysvaltoihin tehtyjen terrori-iskujen jälkeen monet toivoivat, että tragedia kannustaisi kansainväliseen yhteistyöhön hallinnan haasteisiin vastaamiseksi. Monterreyssa annettujen taloudellisten kehitysapusitoumusten valossa on vielä perusteita uskoa, että valtiot valitsevat tämän kurssin. Yhtä paljon mahdollista on kuitenkin se, että vuoden 2001 tapahtumat heikentävät entisestään globaaleja instituutioita ja ihmisoikeuksien suojelua sekä aiheuttavat nykyistäkin suurempaa sosiaalista ja taloudellista jakautumista.

Kaikki voivat olla yhtä mieltä toiminnan tarpeellisuudesta. Tarvitaan tahtoa toimia tavoilla, jotka edistävät demokratiaa, kehitystä ja ihmisoikeuksien leviämistä.

Kansainväliset pyrkimykset muutoksen aikaansaamiseksi eivät toteudu, jos kansallisesti merkitykselliset toimijat kokevat itsensä poissuljetuiksi.

Inhimillisen kehityksen tasapaino

GLOBAALIT EDISTYSASKELEET

GLOBAALIT PUUTTEET

DEMOKRATIA JA OSALLISTUMINEN

• Vuoden 1980 jälkeen 81 maata on siirtynyt demokraattiseen hallintojärjestelmään. 33 sotilashallitusta on luopunut vallasta• 140:ssä maailman lähes 200 valtiosta järjestetään monipuoluevaalit.	• 81:stä uudesta demokratiasta vain 47 on täysin demokraattisia. Monet valtiot ovat siirtyneet takaisin vanhaan autoritääriin järjestelmään. Osa on konfliktin kourissa.• Maailmassa on 82 täysin demokraattista maata. Niissä elää 75 prosenttia maailman väestöstä.
• Vuoden 2000 tilastojen mukaan maailmassa on 37 000 kansainvälistä kansalaisjärjestöä. Yli 2 000 järjestöllä on neuvonantajan rooli YK:n talous- ja sosiaalineuvostossa, ja 1 550 järjestöä on liitetty YK:n tiedotusyksikköön.	• 51 maata ei ole vielä ratifioinut kansainvälisen työjärjestön ILO:n konventioita kokoontumisvapaudesta.• Kansalaisjärjestöillä ei ole neuvonantajan roolia YK:n turvallisuusneuvostossa tai yleiskokouksessa. Vain 251 tiedotusyksikköön liitetystä kansalaisjärjestöstä on peräisin kehitysmaista.
• 125 maassa on osittain tai kokonaan vapaa lehdistö.• Vuosina 1970–96 päivälehtien määrä kehitysmaissa kaksinkertaistui ja televisiolaitteiden määrä 16-kertaistui.	• 61 maassa ei vielä ole vapaata lehdistöä.• Vuonna 2001 kuoli 37 toimittajaa työtehtävissään, 188 vangittiin ja yli 600 joutui väkivallan tai uhkailun kohteeksi.
• Kymmenessä maailman valtiossa naiskansanedustajien määrä on yli 30 prosenttia.	Koko maailmassa vain 14 prosenttia kansanedustajista on naisia.

TALOUDELLINEN OIKEUDENMUKAISUUS

• Köyhien määrä on vähentynyt vuosien 1990–96 aikana 29 prosentista 23 prosenttiin.• 1990-luvulla köyhyys puolittui Itä-Aasiassa ja Tyynenmeren alueella.	• Maailman rikkain viisi prosenttia ansaitsee 114 kertaa enemmän kuin maailman köyhin viisi prosenttia.
• Itä-Aasian ja Tyynenmeren alueella vuotuinen tulotaso kohosi 1990-luvulla 7,5 prosenttia asukasta kohden.	• 1990-luvulla Keski- ja Itä-Euroopassa tulotaso laski asukasta kohden 2,4 prosenttia.• Yli puolet Saharan eteläpuolisen Afrikan asukkaista on nyt köyhempiä kuin vuonna 1990.
• Internetin käyttäjien määrän arvioidaan nousevan yli miljardiin vuoteen 2005 mennessä. Nyt käyttäjiä on noin 500 miljoonaa.	• 72 prosenttia internetin käyttäjistä, eli noin 14 prosenttia maailman väestöstä, asuu OECD-maissa. 164 miljoonaa asuu Yhdysvalloissa.

TERVEYS JA KOULUTUS

• Vuoden 1990 jälkeen yli 800 miljoonaa ihmistä on saanut mahdollisuuden puhtaan veden käyttöön ja 750 miljoonalla on aiempaa paremmat mahdollisuudet saniteettipalveluiden käyttöön.• 57 maata on puolittanut nälkää näkevien määrän.	• Saharan eteläpuolisessa Afrikassa asuvien lasten rokotusmäärät ovat pudonneet puolella.• Tämänhetkellä vauhdilla nälän poistaminen maailmasta vie 130 vuotta.

<ul style="list-style-type: none"> Uganda sai pudotettua HIV-positiivisten määrää kymmenessä vuodessa 14 prosentilla. 	<ul style="list-style-type: none"> Vuoteen 2000 mennessä 22 miljoonaa ihmistä on kuollut AIDSiin, 13 miljoonaa lasta on menettänyt jommankumman tai molemmat vanhempansa ja HIV-positiivisten määrä oli yli 40 miljoonaa. 90 prosenttia sairastuneista elää kehitysmaissa, näistä 75 prosenttia Saharan eteläpuolisessa Afrikassa.
<ul style="list-style-type: none"> Alle viisivuotiaiden kuolleisuus laski vuosien 1970–2000 aikana 96 prosentista 56 prosenttiin. 	<ul style="list-style-type: none"> Joka päivä yli 30 000 lasta kuolee sairauksiin, jotka voitaisiin ehkäistä ennalta. Joka vuosi yli 500 000 naista kuolee raskauden tai synnytyksen vuoksi.
<ul style="list-style-type: none"> Peruskouluun ilmoittautuneiden lasten osuus maailman lapsista on noussut vuoden 1990 80 prosentista vuoden 1998 84 prosenttiin. 51 maata on saavuttanut tai saavuttamassa tavoitteen peruskoulutuksen takaamisesta kaikille lapsille. Näissä maissa asuu 41 prosenttia maailman väestöstä. 	<ul style="list-style-type: none"> 113 kouluikäistä lasta ei käy koulua. 91 prosenttia näistä lapsista asuu kehitysmaissa. 93 maassa ei tiedetä, paljonko lapsia peruskouluissa on. Näissä maissa asuu 39 prosenttia maailman väestöstä.
<ul style="list-style-type: none"> 90 maata on saavuttanut tai saavuttamassa tavoitteen peruskoulutuksen tasa-arvoistamisesta ennen vuotta 2015. Näissä maissa asuu yli 60 prosenttia maailman väestöstä. Yli 80 maata on saavuttanut tai saavuttamassa tavoitteen myös peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa. 	<ul style="list-style-type: none"> 60 prosenttia lapsista, jotka eivät käy koulua, on tyttöjä. Maailman noin 854 miljoonasta lukutaidottomasta aikuisesta 544 miljoonaa on naisia.

RAUHA JA TURVALLISUUS

<ul style="list-style-type: none"> 1990-luvulla on järjestetty 38 rauhanturvaoperaatiota. Vuosien 1946 ja 1989 välillä niitä järjestettiin ainoastaan 16. Kun kuudeskymmenes maa ratifioi Kansainvälisen rikostuomioistuimen huhtikuussa 2002, syntyi pysyvä rakenne, jonka avulla voidaan langettaa tuomioita rikoksista ihmisyyttä vastaan. 	<ul style="list-style-type: none"> Kansanmurhia tapahtui niin Euroopassa kuin Afrikassa. Bosnian sodassa vuosina 1992–1995 kuoli 200 000 ihmistä, Ruandan kansanmurhassa vuonna 1994 500 000 ihmistä. Terrorismi on saanut uusia muotoja. Yli 3 000 ihmistä yhteensä yli 80 maasta kuoli syyskuun 11. päivänä 2002 New Yorkin World Trade Centeriin tehdyssä terroristi-iskussa.
<ul style="list-style-type: none"> Valtioiden välisissä konflikteissa kuoli 1990-luvulla 200 000 ihmistä – lähes kolme kertaa vähemmän kuin 1980-luvulla. 	<ul style="list-style-type: none"> Valtioiden sisäisissä selkkauksissa kuoli 1990-luvulla 3,6 miljoonaa ihmistä. Pakolaisten ja evakkojen määrä kasvoi 1990-luvulla 50 prosentilla. Puolet sotien siviiliuhreista on lapsia. Lapsisotilaita arvioidaan olevan yhteensä 300 000.
<ul style="list-style-type: none"> 1 400:n yhdeksästäkymmenestä maasta kotoisin olevan kansalaisjärjestön painostus sai 123 maata ratifioimaan maamiinojen vastaisen sopimuksen vuonna 1997. 	<ul style="list-style-type: none"> Kiinan, Venäjän ja Yhdysvaltain kaltaiset tärkeät maat eivät ole allekirjoittaneet maamiinat kieltävää sopimusta, ei myöskään Suomi. 90 massa on yhä maamiinoja ja räjähtämättömiä ammuksia, jotka vahingoittavat 15 000–20 000 ihmistä vuosittain.

SANASTO

BKT / käytetty energiayksikkö

BKT:n ja kulutetun teollisen energian välinen suhde, joka mitataan öljykiloittain. Suhde mittaa energian kulutuksen tehokkuutta vertailemalla maiden BKT:ta suhteessa energiankäytön energiayksikköön. (katso ostovoima eli PPP)

DAC

OECD:n kehitysapukomitea (Development Assistance Committee).

Sukupuolisidonnainen kehitysindeksi (Gender-related Development Index GDI)

GDI mittaa saavutuksia samoilla ulottuvuuksilla ja samoilla muuttujilla kuin HDI mutta ottaa huomioon saavutuksissa miesten ja naisten välisen eriarvoisuuden. Mitä suurempi inhimillisen peruskehityksen ero vallitsee sukupuolten välillä, sitä matalampi on maan GDI verrattuna sen HDI:hin. GDI on yksinkertaisesti sukupuolten eriarvoisuuteen mukautettu HDI.

Sukupuolten vaikuttamismahdollisuuksia kuvaava mitta (Gender Empowerment Measure GEM)

GEM kuvaa naisten mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti taloudelliseen ja poliittiseen elämään. Se mittaa sukupuolten välistä eriarvoisuutta taloudellisen ja poliittisen osallistumisen sekä päätöksenteon avainalueilla. GEM keskittyy naisten mahdollisuuksiin talous- ja poliittisessä elämässä ja siten eroaa GDI:stä, joka kuvaa peruskäytössä vallitsevaa sukupuolten välistä eriarvoisuutta.

Gini-indeksi (Gini-index)

Tulojen ja varojen jakautumisen indeksi, jossa tarkastellaan resurssien jakautumista yksilöiden ja kotitalouksien välillä. 0-arvo viittaa täydelliseen tasa-arvoon, siinä missä 100 ilmaisee suurinta mahdollista epätasa-arvoa.

Kauppaehdot

Viennin ja tuonnin hintaindeksin välinen suhde. Yli sadan sijoittuvat arvot ilmaisevat maan vientituotteiden arvon nousseen suhteessa tuontitavaroiden hintaan.

Inhimillisen kehityksen indeksi (Human Development Index HDI)

HDI mittaa maan keskivertosaavutuksia kolmella inhimillisen kehityksen perusulottuvuudella. Ne ovat pitkä ja terve elämä, tiedonsaanti ja riittävä elintaso. HDI:ssä on kolme muuttujaa: odotettavissa oleva elinikä, saavutettu koulutustaso (aikuisten lukutaito sekä yhdistetysti ensimmäisen, toisen ja kolmannen asteen koulutukseen osallistuvien osuus) sekä todellinen henkeä kohden laskettu bruttokansantuote (PPP). Tulot otetaan HDI:ssä huomioon osana riittävää elintasoa sekä korvaamassa kaikkia niitä inhimillisiä vaihtoehtoja, jotka eivät näy kahdessa muussa ulottuvuudessa.

Inhimillisen köyhyyden indeksi (Human Poverty Index HPI)

HPI mittaa inhimillisen kehityksen puutteita. Eli kun HDI arvioi maan yleistä edistymistä inhimillisen kehityksen saavuttamisessa, HPI kuvaa kehityksen jakautumista sekä mittaa puutteellisuuksia. Sekä kehitysmailla että teollisuusmailla on omat indeksinsä eli HPI-1 ja HPI-2. Teollisuusmailla on laadittu oma indeksi sen takia, että inhimillinen hätä vaihtelee yhteiskuntien sosiaalisten ja taloudellisten olosuhteiden mukaisesti.

HPI-1

HPI-1 mittaa puutetta samoilla inhimillisen kehityksen perusulottuvuuksilla kuin HDI. Muuttujat ovat: 1) Suhteellinen osuus väestöstä, jonka elinajanodote on alle 40 vuotta. 2) Lukutaidottomien

suhteellinen osuus aikuisväestöstä. 3) Yleisen taloudellisen, niin julkisen kuin yksityisenkin, huolenpidon puutteet, joita mitataan ilman terveydenhuoltopalveluja ja puhdasta vettä elävien sekä alipainoisten lasten suhteellisilla osuuksilla.

HPI-2

HPI-2 kuvaa köyhyyttä samoilla kolmella ulottuvuudella kuin HPI-1. Sen lisäksi se mittaa yhteiskunnallista syrjäytymistä. Muuttujia ovat: 1) Suhteellinen osuus väestöstä, jonka elinajanodote on alle 60 vuotta. 2) Suhteellinen osuus väestöstä, jonka kyky lukea ja kirjoittaa ei ole riittävä ollakseen toiminnallinen. 3) Suhteellinen osuus väestöstä, joka on tulosisidonnaisesti köyhä (käytettävissä olevat tulot alle 50 prosenttia mediaanista).

Tutkimukseen ja kehitykseen käytettävät voimavarat

Luovuuteen ja järjestelmälliseen toimintaan käytettävät voimavarat (kuluineen), jotka tähtäävät yleisen tietotason nostamiseen. Tähän sisältyy perustutkimus ja soveltava tutkimus sekä kokeilut, joiden tarkoituksena on luoda uusia varusteita, tuotteita tai prosesseja.

Ostovoima (PPP, Purchasing Power Parity)

Valuuttakurssi, joka huomioi eri maiden väliset hintaerot. Tuotanto mitataan maan ostovoimaa silmälläpitäen. Tämä mahdollistaa reaalityötannon kansainvälisen vertailun eri maissa. Raportin siinä mainitessa yhden dollarin PPP:ssä tarkoitetaan tällä, että dollarilla on yhtä suuri ostovoima kaikissa eri maissa.

Inhimillinen köyhyys ja tulosisidonnainen köyhyys

Inhimillinen köyhyys tarkoittaa köyhtymistä monilla eri ulottuvuuksilla: odotetun eliniän alhaisuutta, terveen elämän, koulutuksen ja tiedon sekä riittävän elintason puutetta ja myös yhteiskunnallisten osallistumismahdollisuuksien rajallisuutta. Tulosisidonnainen köyhyys merkitsee sen sijaan puutetta vain yhdellä ulottuvuudella eli tulojen puutetta. Näin siksi, että tulojen puutteen uskotaan olevan ainoa merkittävä köyhyyden muoto. Tai luullaan, että mikä tahansa puute voidaan kuvata yhdellä yhteisellä nimittäjällä. Inhimillisen köyhyyden käsite määrittelee riittävien tulojen puuttumisen yhtenä - mutta ei ainoana - tärkeänä inhimillisen hädän aiheuttajana. Käsitteen perusteella kaikkea köyhtymistä ei myöskään voida muuntaa tuloiksi. Jos tulot eivät ole ihmiselämän loppusumma, ei tulojen puute voi olla inhimillisen hädän loppusumma.

Inhimillinen kehitys

Inhimillisessä kehityksessä on kyse prosessista, jossa lisätään ihmisten vaihtoehtoja laajentamalla ihmisen toimintoja (functioning) sekä kykyjä (capabilities). Inhimillinen kehitys heijastaa näin ollen toimintojen ja kykyjen seurauksia. Se on sekä prosessi että päämäärä.

Kaikilla kehityksen tasoilla ihminen tarvitsee mahdollisuuden elää pitkä ja terve elämä, kyvyn hankkia tietoa sekä kyvyn nauttia riittävään elintasoon tarvittavista resursseista. Inhimillinen kehitys ulottuu kuitenkin vielä pidemmälle. Muita suuresti arvostettuja vaihtoehtoja ovat osallistuminen, turvallisuus, kestävyys ja ihmisoikeudet. Kaikkia niitä tarvitaan, jotta ihminen voi olla luova ja tuottelias sekä tuntea itsekunnioitusta, kyvykkyyttä ja yhteenkuuluvuutta omaan yhteisöön. Inhimillisessä kehityksessä on kyse ihmisten kehityksestä ihmisiä varten ja ihmisten ansiosta.

ODA (Official Development Aid)

Virallinen kehitysapu, joka sisältää kahdenvälisen ja monenkeskisen kehitysavun (laina ja tuki).

Velkojen takaisinmaksu

Tärkeimpien kuoletusten, ja korkojen summa, joka on maksettu ulkomaisella valuutalla; tuotteita tai palveluita, jotka on taattu pitkäaikaissidotuilla lainoilla; korkoja lyhytaikaistalletuksille tai kuoletuksia IMF:lle (Kansainvälinen valuuttarahasto).

TRIPS (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights)

Lyhennys WTO:n eli Maailman kauppajärjestön perustamissopimuksesta (Sopimus teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista), joka käsittelee patenttioikeuksia. Patenttioikeuksiin sisältyy omistusoikeus ihmisten tuotoksiin, kuten ideoihin ja osaamiseen tai teollisiin oikeuksiin. Käsitteeseen sisältyy myös omistuksen suhteen kyseenalaisia alueita, kuten ihmisgeenit ja biopankit.

Millenium Development Goals (MDGs)

YK:n vuosituhatkokouksessa asetettiin vuoteen 2015 ulottuvia tavoitteita: äärimmäisen köyhyyden vähentäminen puoleen, nälänhätää kärsivien ihmisten määrän puolittaminen, ilman puhdasta juomavettä elävien ihmisten määrän puolittaminen, kaikille lapsille mahdollisuus koulunkäyntiin, sukupuolten välinen tasa-arvo koulutuksen saamisessa, äitiyskuolleisuuden vähentäminen kolmella neljäsosalla, alle viisivuotiaiden lasten kuolleisuuden vähentäminen kahdella kolmasosalla ja HIV/AIDSin leviämisen ehkäiseminen.

Kehitys kulkee monin tavoin hyvään suuntaan useimmissa maissa, mutta köyhyyden vähentäminen pysyy edelleen vaikeasti saavutettavana tavoitteena. Vuosituhattokouksen tavoitteet asetettiin laajassa maailmanlaajuisessa yksimielisyydessä – nyt tarvitaan vähintäänkin yhtä laajaa yhteistyötä niiden tavoittamiseksi.

Global Compact

Global Compact on YK:n pääsihteerin Kofi Annanin aloite ja YK:n ajama etiikkahanke, jonka tarkoituksena on rohkaista ja edistää eettisiin periaatteisiin pohjautuvaa yritystoimintaa käytännössä. Hankkeessa mukana olevien yritysten tavoitteena on noudattaa yhdeksää yhteistä suositusta, jotka liittyvät mm. lapsityövoiman käyttöön, työolosuhteisiin ja ympäristökysymyksiin. Mikään ulkopuolinen taho ei kuitenkaan valvo, että yritykset todella noudattavat eettisiä periaatteita käytännössä

Yhä useammat monikansalliset yritykset muotoilevat eettisiä pelisääntöjä työlleen. Myös monet suomalaisyritykset ovat halunneet profiloitua julkisuudessa eettisen vastuun kantajiksi. Pohjoismaissa ruotsalaisyritykset ovat innokkaimpia luomassa uudenlaista yrityskulttuuria. Myös osakkeenomistajat haluavat nykyisin tietää yhä enemmän yrityksestä, johon sijoittavat rahojaan. Osakkeenomistajien valta tulee kasvamaan yrityksissä, ja tämä muuttaa vääjäämättä yrityskulttuuria. Eettisten sijoittajien määrä kasvaa nopeasti, ja yritysten johdon on kuultava heidän toiveitaan.

Global Compactissa on kyse kumppanuudesta: liike-elämän on otettava vastuu tekemisistään ja tehtävä yhteistyötä yhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa. Global Compactin tarkoitus on palvella yrityksiä ja olla foorumi, jonka pohjalta yritykset voivat toimia eettisesti. Parhaimmillaan hanke voi luoda yhteyksiä maatasolla eri toimijoiden välille.